

PUKINMÄEN KOTIKAUPUNKIPOLKU

Versio 16.6.2014

30 kohdetta + 6 tietolaatikkoa

Pääreittien pituus noin 4,5 km

Julkaisija Pukinmäki-Seura ry

Toimittanut Pauli Saloranta

Työryhmä Tero Tuomisto, Lasse Rekola, Kauko Salmi

Hanketta ovat tukeneet Helsingin kaupungin aluetyön yksikkö ja Lähiöprojekti

KIRJALLISUUTTA

Aatetta, intoa ja kotiseututyötä. Tero Tuomisto 2010. TSL:n Helsingin opintojärjestö
Elämää lähiössä. Riitta Astikainen ja Riitta Heiskanen ja Raija Kaikkonen 1997.

Sanoma Oy

Ensimmäisen maailmansodan aikainen maalinnoitus Helsingissä. Sirkku Laine 1996.

Helsingin rakennusvirasto

Kunnon Kisa. Tero Tuomisto 2012. TSL:n Helsingin opintojärjestö

Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Väitöskirja. Johanna Hankonen 1994.

Gaudeamus ja Otatieto

Ostari. Lähiön sydän. Sari Saresto, Anne Salminen ja Mira Vierto 2004. Helsingin kaupunginmuseo

Pukinjuuri I ja II. Lasse Rekola (toim.) 1997 ja 2006. Pukinmäki-Seura

Pukinmäen vaiheita keskiajasta nykypäiviin. Arvo M. Soininen 1980.

Pukinmäki-Seura

Pukinmäki. Aikoja ja ihmisiä. Lasse Rekola ja Tero Tuomisto 1995. Pukinmäki-Seura

Satavuotias Pukinmäen asema. Tero Tuomisto 1986. TSL:n Helsingin opintojärjestö

Sub 26. Esikaupungeissa tapahtuu! Marja Piimies (toim.) 2009. Helsingin

kaupunkisuunnitteluvirasto

JOHDANTO

Pukinmäki Vantaanjoen varressa on havaittu hyväksi asuinpaikaksi jo kivikaudella 4 000 vuotta sitten. Siitä muistona on Pukinmäen vanhin esine, taidokkaasti hiottu vasarakirves, joka löydettiin Boxbackan kartanon pellolta 1879. Jokilaakson satoja vuosia viljeltyyn maaseutumaisemaan kasvoi huvilayhdyskunta pääradan rakentamisen myötä. Sijainti sopivasti kaupungin ulkopuolella ja hyvä maasto kukkuloineen houkuttelivat tänne kaikkien yhteiskuntaluokkien edustajia työväestä aatelisiin ja virkamiehistä taiteilijoihin. Liitos Helsinkiin 1946, moderni lähiörakentaminen ja sitä seurannut täydennysrakentaminen ovat tuottaneet nykyisen runsaan 8 000 asukkaan kaupunginosan palveluineen. Monenlainen yhdistyselämä on ollut aktiivista VPK:n perustamisesta nykypäiviin saakka.

Pukinmäessä on järjestetty opastettuja kotiseutukävelyitä jo 30 vuoden ajan erityisesti Pukinmäki-Seuran ja Pukinmäen Kisan toimesta. Vuonna 2014 toimitettu Pukinmäen kotikaupunkipolku kuljettaa omatoimisen kulkijansa näihin mielenkiintoisiin paikkoihin kävelyreitit muodossa ulottuen keskustasta Sunilanmäelle, Närepuistoon ja kehätien yli kartanon pihapiiriin. Tervetuloa tutustumaan Pukinmäkeen!

KOHTEET

1. Pukinmäenaukio

Suojaisan aukion muodostavat 1982 valmistunut VR:n asemarakennus sekä 1985 valmistuneet terveysasema ja toimistotorni. Lipunmyynti asemalla lopetettiin 2000 ja siihen sijoittui ravintola. Aseman alikulussa on Pukinmäen peruskoulun ja Helsingin uuden yhteiskoulun oppilaiden seinämaalaukset vuodelta 2012. Sen toteutusta koordinoi Vireä Pukinmäki-hanke, joka järjesti mm. turvallisuuskävelyitä ja perusti kaupunginosan internet-sivut. Terveysasema muutti Malmille 2006, mutta jäljellä ovat vielä hammashoitola sekä kotiterveydenhoidon tukikohta. Alakerrassa NMKY:n nuorisotalo bänditiloineen ja mopohalleineen. Säterintien puolelle saatiin 1980-luvulla taksitolppa pukinmäkeläisen aktiivisuuden tuloksena.

www.hnmy.fi/lapset-ja-nuoret/nuorisotalot/pukinmaen-toimintakeskus

www.pukinmaki.fi/virea-pukinmaki-hanke-eli-vipu

Tietolaatikko: Pukinmäen palveluita ennen ja nyt

Puikinmäen ostarilla ovat vuosien saatossa toimineet mm. apteekki, posti, radio- ja tv-liike, Foto Mannelin, Helsingin Osuuskauppa, K-kauppa, eri ravintolat sekä Osuuspankki. Vastapäätä oli Yhdyspankki, nyt kukkakauppana. Rautakirja toimi alkujaan vanhalla asemalla, sen perinteitä jatkaa R-kioski. Elanto aloitti 1920-luvulla ja ehti toimia vielä terveyskeskuksen talossa, nyttemmin Alepana entisen Aleksin 13:n paikalla. Naapuruston taloissa on ollut erilaisia toimistoja, partureita ja kampaamoja. Lähes joka korttelissa oli aikoinaan oma siirtomaatavarakauppa. Eskolantiellä toimi Kaino Passin kampaamo, jolla oli isompi liike keskustassa ja esitteli lehdissä uudet tyyliä helsinkiläisille, edelleen iso tammi portin pielessä.

Asemalta vedettiin Weisten tavarakuljetuksia varten pistoraide, jota käytti myös halkoliike. Muuta pienteollisuutta olivat Öhmanin konepaja, Kotilämpö ja sen paikalla aiemmin Rautatyö, joka on nyt Rocla, ynnä muita. Savelassa toimi Kiilakarin salkkuvalmistamo.

2. Keskustan uudistus

Pukinmäen keskustakorttelit on rakennettu 1975–85 ja niitä on uudistettu vaiheittain 2000-luvulla. Ostarin uudistuksen viitesuunnitelma valmistui jo 2003 ja keskustan maankäytön ideasuunnitelma 2006. Vanha, loppuun palvellut ostari vuodelta 1968 purettiin 2008. Uudisrakennuksen ideana on asumisen ja kivijalkakaupan yhdistäminen kantakaupungin tapaan. Katutason "kehysten" sisällä piti olla erillisiä pikkumyymälöitä, mutta niitä ei tullutkaan, joten ruokakauppa sijoittui taloon yhdistämällä pienet liikehuoneistot.

Vuonna 2009 ostarin takaa Eskolantie 4:stä purettiin suuri vanhustentalokompleksi. Sen paikalle nousee vuonna 2014 neljä puukerrostaloa, suunnittelijana Matti Iiramo. Niistä eteläisin tulee olemaan Helsingin korkein puutalo. Rakennusyhtiö SRV kokoaa rakennukset suurista puisista tilaelementeistä, jotka valmistetaan Stora Enson tehtaalla säältä suojassa. Helsingin kaupungin tilaama kohde tulee herättämään valtakunnallista mielenkiintoa niin rakenteensa kuin ulkomuotonsa puolesta.

Pukinmäki-Seura on ollut aktiivisena osapuolena keskustan kehittämissuunnittelussa ja ehdottanut mm. Eskolantien toiselle puolelle ratavallin kupeeseen täydennysrakentamista. Sen kuitenkin estää toistaiseksi Ratahallintokeskuksen tilavaraus pääradan laajentamista varten. Vieressä on Helsingin kaukolämpöä ja tietoliikennettä välittävän yhteiskäyttötunnelin huoltoajon

suuaukko. Kolikoilla toimineen puhelinkioskin kohdalla on nyt sähköautojen latauspiste.

www.sarlinsopanen.fi/index.php/maankaytto/pukinmaeen-keskusta

www.att.hel.fi/ajankohtaista.aspx?page=%2Fuutisarkisto%2Fpukinmakeen-puu-rakenteinen-kerrostalokortteli.aspx

3. Madetojan palvelutalo

Valmistui 1979, laajennus 2005. Helsingin kaupungin palvelutalossa on kaksi omatoimisen palveluasumisen yksikköä, kaksi dementiaosastoa ja psykogeriatrinen ryhmäkoti, joissa yhteensä 79 asukasta. Lisäksi kotona asuvia palvelee 12-paikkainen päivätoimintayksikkö. Monet Pukinmäen yhdistykset käyttävät palvelutalon viihtyisää aulaa kokouksien ja juhlien järjestämiseen.

Madetojankujan toisella puolella on Pukinmäen kerrostaloalueen aloituskortteli. Kuuden kerrostalon vuokra-asuntoyhtiö valmistui 1976. Sen julkisivujen uudistus 2001 oli merkittävä parannus Pukinmäen ulkoiseen kuvaan ja toimi alkusoittona keskustan kohentamiselle.

www.hel.fi/hki/sote/fi/Sairaala-,+kuntoutus-+ja+hoivapalvelut/asuminen/madetoja

a

www.hekaoy.fi/pihlajisto/kiinteistot/madetojankuja-2

Tietolaatikko: Aluerakentaminen

Säterintien ja Eskolantien varressa on muutama kortteli tiivistä betonikaupunkia, jota halkovat suorat kävelytiet. Vuoden 1972 asemakaavan mukaan Pukinmäkeen piti asettua 10 000 asukasta, kun kaavaa laadittaessa asukkaita oli 2 000. Taustalla vaikutti suuren maaltapaon sanelema idea: rakennetaan nopeasti taloja, jotka voitaisiin vaikka purkaa, kun ihmiset vaurastuvat ja muuttavat omistusasuntoihin. Pukinmäessä rakentajina toimivat mm. Mauri Rätty Oy, Rakennusliike Groth ja Salpa Oy.

Edes maan suurin kaupunki Helsinki ei ollut valmistautunut näin nopeaan kasvuun. Toisaalta rakennusteollisuus oli juuri oppinut tuottamaan betonielementtejä liukuhihnalla. Aluerakentaminen ratkaisi yhtälön: maanhankinta, suunnittelu, rakentaminen ja asuntosäästäminen niputettiin yhteen kuntien päätöksenteon ohi. Valtion ohjauksessa haettiin asuntotuotantoon tehokkuutta. Myös arkkitehtuurissa arvot olivat vastakkaiset 1950-luvun suunnittelulle. Nosturiradan ekonomia määräsi korttelien muodon.

Muutto uusiin kerrostaloihin merkitsi monelle huomattavaa asumistason nousua. Juokseva vesi, nykyaikainen keittiö ja sisävesi tulivat nyt koko kansan saataville. Aluksi ihmiset olivatkin tyytyväisiä, mutta pian alkoivat ongelmat. Esikaupunkielämä ei sopinut kaikille, eikä betoni kestänyt ikuisesti, hyvä jos 10 vuotta.

Aluerakentamisen kulta-aikaa oli 1960–70-luvun vaihde. Sen jälkeen rakentaminen on painottunut pienempiin hankkeisiin. Vanhat lähiöt on korjattu 1990-luvulta alkaen mittavissa lähiöprojekteissa. Suomessa on kaikkiaan noin 300 lähiötä, joissa asuu miljoona ihmistä. Ensimmäinen lähiöissä syntynyt sukupolvi on aikuistuttuaan jopa alkanut hakeutua takaisin kotiseudulleen.

4. Päiväkoti Pukinmäki

Pukinmäen keskustaa lähimpänä säilynyt jugend-henkinen puuhuvila Kotikumpu on rakennettu ilmeisesti 1910. Se toimi ennen sotia Helsingin kaupungin agronomi A. J. Tammisen virka-asuntona, sittemmin 1950-luvulta alkaen lasten päiväkotina.

Peruskorjattu ja suojeltu 1986, viimeksi kunnostettu pari vuotta sitten. Nyt pieni 28 lapsen päiväkoti, jonka toiminta rakentuu päiväkotiyksikkö Nuotin teeman mukaisesti musiikin, liikunnan, taiteen, draaman, satujen sekä leikin ympärille.

www.hel.fi/hki/Vaka/fi/P_iv_kotihoido/P_iv_koti+Pukinm_ki

5. Taidetalo

Yhdistysmuotoinen Pukinmäen Taidetalo on perustettu 1989. Se ylläpitää viidessä lasten ja nuorten taidekouluja, joissa voi opiskella ja harrastaa laajalla skaalalla musiikkia, kuva- ja sanataidetta, sirkusta, tanssia ja teatteria viidessä eri toimipisteessä Pukinmäessä. Myös pienten lasten ja aikuisten taideopetusta on ohjelmassa. Taidetalo-yhdistyksen jäseniä ovat pukinmäkeläiset yhdistykset sekä oppilaiden huoltajat. Lukuvuoteen kuuluvat julkiset näyttelyt ja matineat sekä monenlaiset esitykset eri tapahtumissa.

Kalliopuisto on nimetty maamme mineralogian kehittäjän ja Jokamiehen kivikirjan kirjoittajan, professori **Aarne Laitakarin** (1890–1975) mukaan. Laitakarit olivat monin tavoin mukana Pukinmäen yhdyskunnan elämässä. Anna-Liisa Laitakari vaikutti mm. Pukinmäen Naisvoimistelijoiden perustamiseen 1921 ja Aarne Laitakari mm. Oulunkylän Yhteiskoulun perustamiseen 1924 toimien sen johtokunnassa 50 vuotta. Laitakarien huvila oli kallion juurella. Sen laella oli kaksikin muuta huvilaa, joista pohjoisemman nimi oli Tuulenpesä.

Säveltäjänpuiston reunassa **leikkipuisto Unikko** on lasten ja lapsiperheiden keidas vesialtaineen. Toiminta ulottuu vauvojen värikylvyistä koululaisten säpinäviikkoihin, painotuksena käden taidot ja liikuntaleikit. Kesällä tarjotaan maksuton lounas helsinkiläisille lapsille. Perimätiedon mukaan leikkipuiston kumpareen alla on Laitakarien maakellari, joka on niin jämerä, ettei sitä saatu rikottua puistoa rakennettaessa.

www.taidetalo.net

www.hel.fi/hki/Vaka/fi/Leikkipuistot+ja+perhetalot/Leikkipuisto+unikko

fi.wikipedia.org/wiki/Aarne_Laitakari

6. Pukinmäen seurakuntakoti

Valmistui 1976, suunnittelija Esko Hyvärinen. Kappelimaisen seurakuntakodin saliin mahtuu 50 henkeä. Futuristinen alttariveistos, Osmo Valtosen *Valoristi* vaihtaa väriään rauhallisesti. Urut ovat viisiäänikertaiset ja Kangasalan urkutehtaan valmistamat. Rakennuksessa on myös seurakuntasali, takkahuone sekä kerhotilat keittiöineen.

Varhaiset pukinmäkeläiset kuuluivat vuosisatojen ajan Helsingin pitäjän seurakuntaan, jonka kirkolle oli pitkä ja vaivalloinen matka. Vuonna 1953 emäseurakunnasta lohkaistiin Malmin seurakunta, joka on jäsenmäärältään Helsingin suurin ja Suomen toiseksi suurin, vaikka alueen asukkaista vain 66 % kuuluu kirkkoon.

www.helsinginseurakunnat.fi/seurakunnat/malmi/kirkotjaseurakuntakodit/pukinmaki.html

7. Aurinkolabyrintti

Säveltäjänpuiston keskipisteenä on taidekilpailun suurella suosiolla voittanut Lauri Astalan ympäristötaideteos vuodelta 1999. Kahdeksasta eri graniittilajista muodostuvan labyrintin halkaisija on 20 metriä, keskellä aurinkokello lukuohjeineen. Taideteos on kuin seikkailukertomus, jossa oikean reitin löytäjää odottaa arvokas palkinto: tieto ajasta. Massiivinen kivikehä toimii samaan aikaan leikkipaikkana,

oleskelutilana ja maamerkinä ja kestää kovaakin käyttöä.

Vuoden 1965 asemakaavassa Säveltäjänpuiston paikalla oli viiden tien risteys. Madetojanpolku noudattaa ensimmäisen maailmansodan aikaisen tykkien linjaa.

www.lauriastala.com/Site/Sun_Labyrinth.html

www.taidemuseo.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=21#

Tietolaatikko: Erkki Melartin

Erkki Melartin (1875–1937) oli säveltäjä, opettaja, hallintomies, taidemaalari ja aforistikko. Hän syntyi Käkisalmeella Karjalan kannaksella ja opiskeli Helsingin musiikkiopistossa, nykyisessä Sibelius-Akatemiassa, jonka rehtoriksi hänet kutsuttiin 1911. Melartinin neljännesvuosisadan mittaisella johtajakaudella opisto kehittyi nykyisenlaiseksi korkeakoulutasoiseksi konservatorioksi. Melartin kuitenkin tunnetaan ennen muuta tuotteliaana säveltäjänä, jonka tuotanto ulottuu sinfoniaista kamarimusiikkiin ja lauluteoksiin, oopperoista lastenlauluihin ja jopa iskelmiin, joita hän teki salanimellä "Eero Mela" ystävälleen ja myös Pukinmäessä asuvalle oopperalaulajalle Ture Aralle. Melartinin näytelmämusiikeista tunnetuin lienee *Prinsessa Ruususen* juhlamarssi.

Melartin hankki vuonna 1912 palstan Pukinmäen Erottajantieltä (nykyinen Erkki Melartinin tie) ja rakennutti huvilan 1913. Muistolaatta on kivessä Säveltäjänpolun ja Maasalopolun risteyksessä. Pukinmäen nimistössä paljon muitakin musiikkiaiheita mukaanlukien säveltäjät **Armas Maasalo** ja **Leevi Madetoja**, jotka eivät kuitenkaan asuneet alueella.

www2.siba.fi/Melartinseura/?page=lue

Tietolaatikko: Kuuluisia pukinmäkeläisiä

Pukinmäessä ovat aikojen saatossa asuneet ja vaikuttaneet muiden muassa kenraali Alexander Golowin, säveltäjä Erkki Melartin, kirjailija Ester Hällström (myöh. Ståhlberg), laulaja Ture Ara, ministeri Kalle Jutila (jonka huvila Säveltie 2:ssa purettiin 1980 ja paperit levisivät ympäri mäkää – jäljellä edelleen kiviaita ja maakellari), koulumies Arvo M. Soininen, runoilija Aale Tynni, kuumailmapalloilija Veikko Kaseva, teollisuusneuvos Kalle Weiste, professori Aarne Laitakari, von Bonsdorffin veljekset sekä viime vuosista alkaen kuvataiteilija Kimmo Pälikkö, jonka Helsinki-aiheisia töitä on esitelty näyttelyissä jo puoli vuosisataa ja niistä on painettu kymmeniä miljoonia postikortteja.

www.kp-art.fi/default.htm

8. Päiväkoti Nuotti

Pukinmäen keskeinen päiväkoti toimii Säveltäjänpuiston reunalla kahdessa suojellussa huvilassa 1900-luvun alusta sekä uudisrakennuksissa vuosilta 1988–91, suunnittelija Jussi Vepsäläinen. Ne muodostavat kumpareelle vanhaa puutalokaupunkia muistuttavaa miljööttä. Erillistä liikuntasalia käyttävät myös koulu, leikkipuisto ja taidetalo. Nuotin päivähoitoryhmien nimet ovat Pillipiiparit, Pelimannit, Soitoniekat, Posetiivarit, Rumpalit sekä Musikanter, lisäksi puolipäiväkerhot Soittorasias ja Tuulikellot. Myös päiväkoti Pukinmäki kuuluu pk Nuottiin.

Puinen **Villa Björkbacka** on noin vuodelta 1910. Siinä asui apteekkari Karl Hällström, jonka puoliso, kirjailija Ester Hällström kuvaa lähiympäristöä romaanissaan *Sunnuntai*. Jäätyään 1917 leskeksi hän muutti pois ja avioitui myöhemmin nuoruudenystävänsä, presidentti K. J. Ståhlbergin kanssa. Talossa toimi 1920-luvulla insinööri Collianderin lelutehdas ja sittemmin puoli vuosisataa Pelastusarmeijan lastenkotina. Nyt kaupungin päiväkoti, josta kolmas kerros on

varattu perhepäivähoitajan asunnoksi. Kivinen ja rapattu **Villa Öller** vuodelta 1901 edustaa jugend-tyyliä linnamaisine muotoineen. Siellä oli ennen sotia Pukinmäen suojeluskunnan esikunta, Viking Öllerin toimiessa suojeluskunnan päällikkönä. Kellarissa toimii nyt partioliippukunta Helsingin Eräleijonat. Molemmissa huviloissa on toimiva kakluuni.

Pukinmäkeläiset yhdistykset järjestivät takavuosina laskiaistahtumia päiväkodin mäellä.

www.hel.fi/hki/Vaka/fi/P_iv_kotihoito/P_iv_koti+Nuotti/kartta

9. Sunilanpuisto

Vanhalla kartanonmäellä on jäljellä puisto sekä lampi, jota on arveltu lähdepohjaiseksi. Toisen tulkinnan mukaan se saa vetensä kallion lakialueelta sadevalumana paksun maakerroksen hidastamana. Painanne on ehjöpohjainen ja lasku-uomaton, joten lampi säilyy kuivienkin kausien yli. Alueelta on useita lepakkohavaintoja, mutta tarkempaa lajimääritystä ei ole tehty.

Varhaisin säilynyt maininta Sonabyn kylästä on vuodelta 1417, jolloin sen asukas Gudmund toimi pitäjän käräjillä lautamiehenä. Seuraavalla vuosisadalla kylä siirtyi itään päin Hämeentien varteen nykyiselle Ala-Malmille. Jäljelle jäi suurin tila Sonaby, jonka omisti 1610-luvulla Helsingin pormestari Kasper Reiher. Myöhemmin Sonaby oli ratsutilana, mutta vielä 1700-luvulla elämä oli varsin vaatimatonta. Tilan osti 1840 vapaaherra, valtioneuvos Johan von Bonsdorff, joka rakennutti uuden päärakennuksen 1860-luvulla ja lammen ympärille englantilaistyyllisen maisemapuiston tekosaarineen ja siltoineen. Vuodesta 1908 Sonabytä asui vapaaherra Wilhelm von Bonsdorff, jonka järjestämiä juhlia mm. kaupunginarkkitehti Birger Brunila on myöhemmin muistellut. Sonabyssä oli vuonna 1912 yksi Pukinmäen ensimmäisiä puhelimia numerolla Oulunkylä 23.

Kun Helsingin kaupunki osti Boxbackan huvilayhdyskunnan jäljellä olevat maat 1919, se sai mukana Sonabyn kartanon sekä mm. 40 lehmän navetan. Kunnallinen kansakoulu toimi 1942–52 mäen länsireunalla Björkåsenin huvilassa. Päärakennus purettiin 1971, sen etuoven portaat ovat edelleen näkyvissä yksityisellä tontilla. Puiston nykyasu on Harald Carstensin suunnittelema 1973, uudistettu 1990-luvulla. Päiväkoti valmistui 1988.

Mäen itä- ja etelärinteillä 1985–86 tiilestä käsin muuratut talot, suunnittelija Björn Krogius, jonka tunnetuin työ on Itäkeskuksen Stoa. Länsi- ja pohjoisrinteillä Pukinmäen ensimmäiset kerrostalot vuodelta 1966 kaupungin vuokra-asuntoja, julkisivukorjaukset 1994 kohensivat Pukinmäen ilmettä huomattavasti.

10. Soinisen kokeilukoulu

Rakennus valmistui 1913 Mikael Soinisen (1860–1924) kodiksi. Soininen oli kasvatustieteilijä, professori, kansanedustaja, opetusministeri, kouluylihallituksen ylijohtaja ja kattavan oppivelvollisuuden toteuttaja maassamme. Hän kehitti koululaitoksen pedagogisia menetelmiä ja ehdotti radikaalisti mm. uskonnon opetuksen siirtämistä kansakoulusta pyhäkouluun. Vuonna 1912 Soininen nimitettiin koulu-uudistusta suunnittelevan komitean puheenjohtajaksi ja seuraavana vuonna hän perusti kokeilukoulun Pukinmäeltä ostamaansa Lundellin huvilaan, jossa asui itsekin 1914–18. Soinisen opetusmenetelmät painottavat omakohtaista havainnointia alkaen säätilasta viljalajikkeiden kasvatukseen ja maastokartoitukseen – kotiseutuopetuksen ollessa kaiken keskus.

Kokeilukoulussa oli eräät Pukinmäen ensimmäiset sähkövalot heti vuodesta 1913. Siellä opettivat Soinisen lisäksi hänen tyttärensä Elma sen jälkeen miniänsä

Aliina Soininen. Koulu lopetti toimintansa uuden kansakoulun valmistuttua 1954, mutta Soinisen perinne jatkui siellä ja edelleen Pukinmäen ala-asteella sekä 1997 alkaen uudessa koulutalossa Pukinmäenkaarella: sinne hakeutui Soinis-henkisiä opettajia, jotka perehtyivät Soinisen pedagogiikkaan kyselemällä elossa olevilta sukulaisilta ja tekivät opintomatkan tällöin tämän jalanjäljissä Viroon.

Soiniset itse tarjosivat talonsa Pukinmäen sivukirjaston sijoituspaikaksi vuonna 1956. Sen tultua lakkautetuksi 1968 talo on ollut tyhjiään, edelleen suvun hallussa ja sen kohtalo herättää suurta kiinnostusta. Rakennuksen kunnossapitoa kannustettiin 1980-luvulla kaupungin toimesta uhkasakollakin.

www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex5000.sh?hnro=911524

11. Sinivuori

Mäen nimenä oli Paroninmäki, kunnes Soinisen koulun oppilaat nimesivät sen 1900-luvun alkupuolella Sinivuoreksi. Jääkauden kauniisti silottelemat kalliot yltävät vain 19 metriä laakson savipatjan yläpuolelle, mutta pohjoisrinne on sen verran jyrkkä, että siellä voitiin harrastaa mäkihyppyä. Jo ennen sotia rakennettiin talkoilla puinen ylämäki. Liian korkealle ei saanut lentää, sillä erään männyn oksa ulottui alamäen yli. Myöhemmin ilman ylämäkeä luonnonmäkenä, jonka K-piste lienee ollut 13 metriä. "Puksun norski" oli käytössä vielä ainakin 1960-luvun alkupuolella, jolloin hyppäämässä kävivät mm. Weisteen pojat oikeine mäkisuksineen. Pieksupolulla oli toinen, pienempi hyppyri.

Jousiammuntaseura Sagittarius järjesti 1950-luvulla Sinivuoren eteläpäässä maastoammuntaa sunnuntaiamupäivisin Kurt ja Käte Nyqvistin tontilla. Partiolippukunta Sinivuoren Tytöt perustettiin 1951, nyttemmin siirtynyt Malmille.

12. Weisteen tehdas

Kansakoulunopettaja Kalle Aimo Weiste (1881–1963) vaihtoi uraa vuonna 1924 ja alkoi valmistaa joulukoristeita kotonaan Helsingissä. Kauppa kävi ja kaksi vuotta myöhemmin Weiste muutti perheensä ja yrityksensä kanssa Pukinmäkeen, josta oli hankkinut maata tehtaan rakentamista varten. Tuotteita suunnitteli mm. Weisteen sisar Viivia Weiste, joka oli Heinolan opettajaseminaarin piirustuksen ja käsitöiden opettaja. Ensimmäinen vaatimaton tehdasrakennus valmistui 1931, nykyinen suuri tiilinen 1938 sekä siihen laajennukset 1959 ja -79. Sisäpihan punakattoinen puutalo on suojeltu.

Sota-aikana yritys valmisti kunniamerkkinauhoja. Ulkomaanvienti alkoi 1945 heti olojen vakiinnuttua Euroopassa. Kalle Weiste sai teollisuusneuvoksen arvonimen 1952. Hänen poikansa Aarre Weisteen (1920–2001) johdolla yritys suuntautui yhä enemmän kansainvälisille markkinoille. Weiste on perheyrittäjä nyt jo kolmannessa sukupolvessa, Pohjoismaiden viimeinen joulukoristevalmistaja ja Euroopan vanhimpi. Tuotannosta menee vientiin 80 prosenttia. Sukua asuu edelleen runsaasti tehtaan ympäristössä.

www.weiste.com/suomi/historia.php

13. Huvilayhdyskunta

Vuonna 1907 vapaaherrat Hjalmar ja Willy von Bonsdorff ystävineen perustivat osakeyhtiö Boxbacka Ab:n, joka hankki omistukseensa 557 hehtaaria maata tarkoituksenaan huvilakaupungin perustaminen Pukinmäkeen. Helsingin kasvaessa uusi keskiluokka kaipasi asumaväljyyttä ja kaupungin ympärille syntyi useita puutarhaesikaupunkeja junaratojen varsille. Täällä ideana oli myydä radan pohjoispuolelta suuria tontteja ruotsinkieliselle herrasväelle ja eteläpuolelta

pienempiä tontteja suomenkieliselle työväestölle.

Boxbackan asemakaavan piirsi yhtiön osakas, arkkitehti Birger Brunila sisältäen mm. raatihuoneen, kaupparin ja tenniskenttiä. Näitä ei kuitenkaan rakennettu, ja tontitkin lohkottiin kunkin ostajan toiveen mukaisesti. Samalla Brunila suunnitteli Pukinmäkeen ainakin 17 yksilöllistä huvilaa ja lisäksi tyyppitaloja. Yhdyskunta toteutti tiet lankongeineen ja valoineen sekä istutti 2 000 puuta. Vuonna 1914 asutusta oli jo 133 huvilassa. Kymmenessä vuodessa palstoituksen alkamisesta Pukinmäen asukasluku oli viisinkertaistunut 2 500 henkeen.

Vuodesta 1915 alkaen venäläisten linnoitustyöt alkoivat häiritä oloja ja yhtiön toiminta hiipui. Vuonna 1917 Helsingin kaupunki lunasti loput myymättömät osakkeet valmistautuessaan tuleviin aluelajennuksiin. 1920-luvulla yhdyskunta muuttui yhä enenevästi suomenkieliseksi ja sen asioita ajamaan perustettiin 1921 Pukinmäen Suomalaiset -yhdistys.

Vanhaa miljöötä on edelleen paikoin säilynyt, vaikka paljon on täydennettykin ja rakennuksia purettu uusien tieltä. Yhtenä Pukinmäen vanhimmista rakennuksista on Lustokuja 8:n materiaali perimätiedon mukaan siirretty Aleksanterinkadulta jo 1800-luvulla.

14. Närepuisto

Helsingin maalinnoituksen tukikohta XII vuosilta 1915–17 ulottui Pukinmäestä Tapaninvainion Kapteenskanmäkeen. Jalkaväkiasemat konekivääriipesäkkeineen ovat jokilaakson itäreunan kukkuloilla ja niitä tukeva tykkipatteri laaksossa nykyisen Mikael Soinisen tien varrella. Suurin osa varustuksista on hävinnyt, mutta mm. Närepuistossa on näkyvillä maahan kaivettua taisteluhautaa sekä kallion alapuolella kivetty yhdystie. Tukikohdan tehtävänä on ollut yhdessä vastarannan tukikohtien XV ja XVI estää saksalaisten eteneminen pohjoisesta joen vartta etelään.

Vastaava ajatus oli mielessä jatkosodan aikana, kun Helsingin selustan suojaksi tänne tuotiin ikämiehistä ja pojista muodostettu suojaosasto siltä varalta, että Neuvostoliitto tekisi yllättäen maahanlaskun Haltialan–Pakkalan peltoaukeille. Helsingin suurpommitusten aikaan helmikuussa 1944 muutama pommi harhautui myös Pukinmäkeen. Yksi iso pommikuoppa oli pitkään Pukinmäenkaaren luoteismutkan talojen vaiheilla pellolla.

Viime jääkauden muovaamat avoimet silokalliot nousivat esiin merestä luotoina noin 8 000 vuotta sitten. Nyt ne tarjoavat oivan pulkkamäen sekä laajan näköalan Vantaanjoen laaksoon. Entisen merenlahden täyttää jäätikköjokien kuljettama savipatja, paksuimmillaan 30 metriä. Yli puolen vuosituhannen maanviljelysperinteitä jatkaa Helsingin kaupunki, ensin itse ja sodan jälkeen vuokraamalla peltoa viljelyskäyttöön sekä pienpalstoiksi Pukinmäki-Seuran kautta.

Maisemaa halkomaan valmistui 1929 suurjännitejohto osana Imatralta Turkuun ulottuvaa maamme ensimmäistä sähköverkon runkolinjaa. Se on lähes kokonaan uusittu 2010-luvulla ja jännite nostettu samalla 400 kilovolttiin.

Ulkoilureitit ja hiihtoladut jatkuvat Närepuistosta etelään Vanhaankaupunkiin ja pohjoiseen Keskuspuiston kautta aina Nuuksion erämaihin saakka. Lustokujan itäpuolella on koko Pukinmäen korkein maastonkohta, yli 34 m nykyisen merenpinnan yläpuolella. Närepuiston rehevät sekametsät ovat linnustollisesti arvokkaita: lajistoa mm. sepelkyyhky, leppälintu, mustapääkerttu, kuusitiainen, puukiipijä, tikli, hemppo sekä runsaat rastaiden yhdyskunnat. Avoimilla reunoilla viihtyvät mm. keltasirkku, pensaskerttu ja ruokokerttunen.

Tietolaatikko: Helsingin maalinnoitus

Venäjä menetti Japanin-sodassa ensin Tyynenmeren laivastonsa 1904 ja sitten myös Itämeren laivastonsa 1905. Niinpä keisari Nikolai II päätti rakennuttaa pääkaupunkinsa Pietarin suojaksi laajan linnoitusjärjestelmän aina Ahvenenmaata ja Hiidenmaata myöten. Pääpuolustuslinja oli Helsingin, Porkkalan ja Tallinnan edustalla. Saaret linnoitettiin ja varustettiin tykeillä. Saksan uhan kasvaessa ja maailmansodan puhjettua Euroopassa 1914 venäläiset alkoivat linnoittaa myös maalla – Yhdysvaltojen myöntämän suuren rahalainan turvin.

Helsingin maalinnoituksen tarkoituksena oli Viaporin sekä Kruunuvuorenselän sotasataman suojaaminen. Varustukset ulottuvat yhtenäisenä kaarena Vuosaaresta Westendiin. Ne suunniteltiin aikansa uusimpien linnoitusoppien mukaan. Monin paikoin käytettiin materiaalina teräsbetonia, joka oli sekin uutta. Suojahuoneissa oli syvennykset ikoneille, yhdyskäytävissä käymälät ja kaikki asemat oli hyvin viemäroity tulvimisen estämiseksi. Joukkojen ja raskaan tykistön siirtämistä varten tehtiin tykkiet, jotka ovat monin paikoin edelleen jäljellä käyttökelpoisina.

Linnoitustöissä oli Helsingin seudulla enimmillään 15 000 henkeä: pääkaupunkiseudun asukkaita viiden markan päiväpalkalla sekä venäläisten Kaukoidästä tuomia maaorjia ja sotavankeja: mongoleja, tataareja, kirgiisejä ym., joita kutsuttiin yleisesti "kiinalaisiksi". Nämä asuivat maakuopissa ja olivat paikkakuntalaisten kannalta muutenkin hyvin eksoottista väkeä. Monet upseerit puolestaan majoittuivat yksityisissä huviloissa, joiden omistajat lähtivät evakkoon. Itse keisari tarkasti töiden etenemisen vierailullaan 1915. Koko maassa linnoitustöissä oli loppuvaiheessa yli 100 000 henkeä. Kun työt loppuivat vallankumouksiin 1917, nämä jäivät työttömiksi.

Maalinnoituksella taisteltiin ainoan kerran 11–13.4.1918 Suomen sisällissodan aikana, kun Hangossa maihin nousseet saksalaiset etenivät punaisten hallussa olleeseen Helsinkiin lännestä ja pohjoisesta. Sodan jälkeen linnoituslaitteet jäivät rappeutumaan. Joitakin luolia kunnostettiin puolustusvoimien käyttöön seuraavassa sodassa, osa on edelleen varastoina ja väestönsuojina.

www.novision.fi/viaporiviapori/vyohyke.htm (Maalinnoitus)

www.novision.fi/viaporiviapori/rannikkokartta.htm (Merilinnointi)

Tietolaatikko: Vantaanjoki

Uudenmaan pisin joki saa alkunsa Hausjärveltä ja laskee Itämereen 99 km:n päässä Helsingin Vanhassakaupungissa. Sen valuma-alueella asuu yli miljoona henkeä. Vantaa-nimen antoivat kenties muinaiset hämäläiset eränkävijät etelänretkillään käyttämälleen reitille. Viikinkiajan ja ristiretkien jälkeen vakiintui ruotsinkielinen asutus rannikon savimaille. Hälsinglandista tulleet uudisasukkaat nimesivät joen Helsingeäksi ja sen kosken Helsingforsiksi. Vuosisatojen mittaan vesistöä ovat hallinneet vuorollaan Ruotsin kruunu, Padisen luostari, katolinen kirkko ja Helsingin kuninkaankartano – viime aikoina alueen kunnat.

Vuonna 1889 Tapaninkylän kartanon omistaja Emil von Schantz hankki joelle höyryslupin "Liana". Se hoiti aikataulunmukaista matkustajaliikennettä Vanhastakaupungista Haltialaan. Nykyisen Käskynhaltijantien/Pukinmäenkaaren paikkeille rakennettiin ensimmäinen maantiesilta vuonna 1915. Noin 15 m yläjuoksulle päin "Ryssänsillasta" rakennettiin toinen kapeampi tukkisilta, joka suojasi varsinaista siltaa keväisen jäänlähdon vaurioilta. Nykyinen silta korvasi nämä 1960.

Vantaanjoki perattiin koko pituudeltaan 1890-luvulla tukinuiton mahdollistamiseksi kasvavan Helsingin tarpeisiin. Parhaimmillaan 1934 joessa

uitettiin 68 000 tukkia. Uitto jatkui aina 1950-luvun lopulle saakka. Jokea myös käytettiin yhä enenevästi myös ruukkien, sahojen ja myllyjen energianlähteenä sekä juomaveden ja jään ottoon. Koko yläjuoksua käytettiin samalla myös viemärinä. Lopulta likaantuminen alkoi olla niin ilmeistä, että Keski-Uudenmaan kunnat rakensivat yhdessä meriviemärin vuonna 1979. Nykyään jokivarsi muodostaa tärkeän virkistysalueen Helsingin keskeisenä "vihersormena". Yhtenäinen ulkoilutie- ja latuverkosto ulottuu Paloheinään ja edelleen aina Nuuksion kansallispuistoon saakka.

Jokivarren luonto on runsaslajinen ekologinen käytävä peltovaltaisessa ympäristössä. Vantaanjoen vesistöalueella onkin useita suojelualueita ja -kohteita. Vaelluskalat ovat palanneet jokeen sen jälkeen, kun useita padottuja koskia palautettiin ennalleen vuosina 1997–98. Tällä vuosituhannella on ehdoteltu kansallisen kaupunkipuiston ulottamista ulkomereltä Vantaanjoen kautta Haltialaan. Vuonna 2012 Suomi muodosti Vantaanjoen pääuomaan Natura 2000 -alueen Euroopan suurimman kahden miljoonan yksilön vuollejokisimpukan esiintymän suojelemiseksi. Myös luontodirektiivin suojaama leikkisä saukko viihtyy Vantaanjoessa.

[www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki\(27522\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/Vantaanjoki(27522))

www.vhvsy.fi (Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys)

www.halsingland.se

www.steamship.fi/?cat=19 (höyrysluuppi)

www.kaupunginosat.net/oulunkyla/historia/eiran_jaa_s.htm (Jäännostoa Vantaanjoesta)

www.hel.fi/wps/portal/Ymparistokeskus/Artikkeli?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/Ymk/fi/Ymp_rist_n+tila/Luonto/Kuukauden+laji+huhtikuu+2009 (Vuollejokisimpukka)

15. Seurakallio

Vuonna 1927 perustettu työväen urheiluseura Kiri osti tuhatkunta neliötä maata Närepuistosta ns. Weisteen mäeltä ja rakensi sinne tanssilavan. Kun seura lakkautettiin kommunistisena 1932, lavakin takavarikoitiin, purettiin ja puutavara myytiin. Sotien jälkeen Kiri yritti periä omaisuuttaan takaisin tuloksetta. Sen sijaan Malmin kommunistiset työväenjärjestöt rakensivat nyt Seurakalliolle tanssilavan, jossa järjestettiin tansseja muutaman vuoden ajan. Lava oli komea ja siinä oli näyttämökin, jonka huoltorakennuksen perustukset näkyvät maastossa ja sähköjohdon eristeet eräässä männyssä. Seurakallio oli aikanaan radanvarren tanssipaikkojen ykkönen kilpaillen etenkin Mosan lavan kanssa.

16. Pukinmäen vanha kansakoulu

Valmistui vaiheittain 1952–54, suunnittelija Erik Lindroos. Uudenaikainen koulutalo merkitsi valtavaa parannusta Pukinmäen kouluoloihin. Se sisälsi kahdeksan luokkahuonetta, ruokasalin, luonnontietoluokan, käsityöluokat sekä juhlasalin ollen aikanaan Pukinmäen suurikokoisin rakennus. Talon hinnaksi tuli 100 miljoonaa markkaa, joka vastaa nykyrahassa 3,15 miljoonaa euroa. Huoliteltu opettajien sisäänkäynti pergoloineen kertoo sivistyksen arvostuksesta. Huomaa myös julkisivun ikkunoiden erkkerit kuin kantakaupungin asuinkerrostaloissa.

Vaikka oppilaita oli 240, Pukinmäessä ei aluksi tarvittu vuorolukua ainoana kansakouluna koko Helsingissä. Myöhemmin kyllä turvaututtiin vuorolukuun ja parakkeihinkin. Myös kirjastoa ja neuvolaa oli alun perin suunniteltu samaan rakennukseen, mutta niistä luovuttiin. Peruskoulujärjestelmään siirryttiin 1977 ja

ala-asteen koulu sulautui uuteen koulutaloon urheilupuiston laidalle 2010. Nyt rakennus on peruskoulua korvaavana kristillisenä kouluna, jonka yhteydessä toimii myös kristillinen musiikkikoulu.

www.hkk.edu.hel.fi/koulun_esittely

17. Karhusuontie kauppakatuna

Suurten automarkettien yleistymiseen saakka erilaisia kauppoja ja muita liikkeitä löytyi pitkin kyliä huomattavasti enemmän kuin nykyään. Esimerkiksi Karhusuontien varressa oli vielä sotien jälkeen neljä eri sekatavarakauppaa, mm. nro 14–16:ssa Reijosen kauppa Terijoelta siirrettyssä huvilassa (sittemmin Paavilainen). Vuosina 1936–1993 toimi nykyisen Pukinmäenkaaren kulmassa paikkakunnan toinen Elanto.

Urheilutiellä (nyk. Kisatie) oli Arttur Janssonin liima- ja pesuainetehdas. Sivummalla Jokitiellä Konstantin Korsoffin maahantuontiliike, jonka valikoimassa oli mm. venäläisiä polkupyöriä ja leluja.

Ennen sotia Karhusuonkujan kulmassa toimi Budjanskin karamellitehdas, jossa työskenteli vielä vuonna 1934 neljä karamellileipuria. Myöhemmin samassa talossa oli nukketehdas ja sitten Amarin karamellitehdas. Pukinmäen postiasema aloitti 1927 nykyisen Eskolantien ja Karhusuontien risteyksessä, kunnes muutti nykyiselle Sunilantielle, ja sielläkin samassa rakennuksessa toimi kauppa vuosikymmeniä useiden eri omistajien nimillä.

18. Pukinmäkitalo

Rakennus valmistui yläasteen kouluksi 1985 sisältäen Pukinmäen ensimmäiset varta vasten kirjastoksi suunnitellut tilat. Laajennus Pukinmäkitaloksi 2000, suunnittelijat Sinikka Kouvo ja Raimo Partanen. Hanke on esitelty Arkkitehti-lehdessä 4/2001. Uudisrakennuksen julkisivuissa on käytetty pinnaltaan ruostuvaa Cor-Ten-terästä. Kaksikerroksinen ruokalasali toimii monitoimitilana ja monien pukinmäkeläisten juhlien tapahtumapaikkana.

Vuodesta 2010 Pukinmäen yhtenäisessä peruskoulussa on noin 600 oppilasta luokilla 1–9. Koulun tavoitteena on oppimisen ja terveyden edistäminen, painotettuna keinona tässä liikunta. Urheiluluokissa yhdistetään koulupäivään ammattimainen urheiluvalmennus. Koulu tekee paljon yhteistyötä paikallisten yhdistysten ja urheiluseurojen sekä Taloudellisen tiedotustoimiston ja Teknoliateollisuus ry:n kanssa.

Yksi prosentti lisärakennuksen rakennuskustannuksista käytettiin taidehankintoihin. Sisätilojen useiden teosten lisäksi pihalla on Olli Salon graniittinen veistosarja *Purukumin kolme hetkeä* vuodelta 2000. Klassisia antiikin torsoja etäisesti muistuttavien kivipaasien mallina olleet kolme purukumia on ikuistettu pronssireliefiin pääoven viereen.

Pukinmäen kirjaston kokoelmassa on kirjojen lisäksi lehtiä, levyjä, pelejä ja sähköisiä aineistoja. Kirjasto järjestää monipuolista ohjelmaa satutunneista peli-iltoihin ja kirjailijavierailuista maahanmuuttajien kielikahviloihin. Sieltä lainataan myös kävelysauvoja, luistimia, suksia ja lumikenkiä. Aulassa on Niina Ternon sympaattinen pronssinen lammasveistos *Kevät* vuodelta 1983 sekä säveltäjä Erkki Melartinin kodista siirretty kirjastonurkkaus. Melartinin flyygeli on koulun salissa.

Kirjaston ilmoitustaululla näkyy pukinmäkeläisten aktiivisuus kaikenlaisessa yhdistystoiminnassa. Näitä ovat mm. urheiluseurat, Martat, MLL, partio, eri poliittisten puolueiden paikallisyhdistykset sekä Pukinmäki-Seura, joka perustettiin koulun parakissa 1978.

www.hel.fi/hki/pukipk/fi/Etusivu

www.kouvo-partanen.fi/pukinmaki.html
[www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ ja_ palvelut/Pukinmaen_kirjasto/Juttuja_kirjastosta/Suomen_kieli_sorisee_kielikahvilassa\(37053\)](http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ ja_ palvelut/Pukinmaen_kirjasto/Juttuja_kirjastosta/Suomen_kieli_sorisee_kielikahvilassa(37053))
www.taidemuseo.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=355 (Purukumit)

19. Pukinmäen liikuntapuisto

Helsingin maalaiskunnan ensimmäinen varsinainen urheilukenttä rakennettiin kunnan toimesta 1931–33 peltoaukealle nykyisten pallokenttien vaiheille. Kenttä oli ympäröity lauta-aidalla ja koivuilla. Sen käyttäjiä olivat radanvarren asutuskeskusten Malmin, Pukinmäen ja Oulunkylän nuoret, joukossa mm. Tapio Rautavaara. Kenttä paransi merkittävästi Pukinmäen urheiluseurojen harjoitteluoloja, sillä aikaisemmin ne olivat järjestäneet harjoituksensa yleisillä hiekkateilla. Ponnistajat (1924) ja Kiri (1927) sekä myöhemmin Veto (1947) ja Viipurista sodan aikana evakuoitu jalkapalloseura PK-35, jonka edustusjoukkue pelasi täällä mestaruussarjan kotiottelunsa vuoteen 2008 saakka. Ensimmäinen urheiluseura oli kuitenkin Naisvoimistelijat (1921).

Sotien jälkeen Kiri ja Veto huolehtivat talvisin kentän jäädyttämisestä ja järjestivät suosittuja rusettiluisteluja äänilevyjen säästämänä.

Uusi yleisurheilukenttä rakennettiin vanhan kentän pohjoispuolelle 1990. Vanhan kentän paikalla on nyt pienempiä kenttiä. Lajivalikoimaan kuuluvat jalkapallo, yleisurheilu, tennis, luistelu, jääkiekko ja kaukalopallo. Puiston yleisöennätys 3 735 katsojaa on vuodelta 1998 PK-35:n kotiottelusta HJK:ta vastaan. Kenttien lisäksi löytyy liikuntaleikkipaikka koulun vierestä sekä lähiliikuntapaikka uusine parkour-telineineen. Kokonaisuuden täydentää "country club" puiston pohjoispuolella. Sen viereen on ehdotettu lisärakentamista kerros- ja pientaloina. Pukinmäenkaaren varressa on suojana täyttömaakumpareet. Katuojassa kasvaa runsaasti uhanalaista ojatädykettä.

www.hel.fi/hki/liv/fi/liikuntapaikat/liikuntapuistot/pukinm_en+liikuntapuisto
www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/33196_Urheilulautakunnan_historiaa.doc
www.pk-35.fi/index.php/pk-35-helsinki/historia
www.hel.fi/hel2/ksv/liitteet/2014_kaava/0742_41_havainnekuva.pdf

20. Reliefit aidanpylväissä

Kisatie 5:n kolmikerroksinen puutalo lienee siirretty Hakaniemestä 1930-luvulla. Sen erikoisen hienosti koristellut betoniset aidanpylväät ovat ilmeisesti pukinmäkeläisen kuvanveistäjän Jussi Mäntysen (1886–1978) tekemät. Tämä asui 1910-luvun lopulla Palokunnanmäellä nykyisen Myrntitien varrella ja opiskeli Taideteollisessa keskuskoulussa Helsingissä. Mäntynen työskenteli parikymmentä vuotta eläintieteellisen museon konservattorina ennen kokoaikaiseksi taiteilijaksi ryhtymistä. Hänet tunnetaan realististen eläinaiheiden kuvaajana. Sisällissodan jälkeen Mäntynen piilotti Pukinmäessä Helsingin punaisten poliisipäällikkö toiminutta Edvard Nyqvistiä.

21. VPK-talo

Omatoimisen palokunnan syntyyn vaikuttivat puisen huvilayhdyskunnan kasvu sekä myös pääradan höyryvetureiden antamat kipinät. VPK on samalla Pukinmäen ensimmäinen ja vanhin yhdistys, rekisteröity ruotsinkielisenä 1916. Toiminta alkoi itsenäisenä 1912 ja jo sitä ennen Malmin VPK:n osastona. Ensimmäinen kalustosuoja oli Pukinmäen kartanolla. Palokunnantalo rakennettiin 1927

vaatimattomana, laajennettiin viime sotien jälkeen nykyiselleen.

Varainkeruuta varten VPK:lla oli kallion juurella oma tanssilavakin, josta tuli kylän keskeisin juhlapaikka. Myös suojeluskunta ja lotat järjestivät VPK-talolla tilaisuuksia ja pitivät myös ampumaharjoituksia kalliota vasten. Helsingin maalaiskunta alkoi tukea vapaapalokuntia vasta 1929 varaamalla 7 500 markkaa palosuojelutyöhön ja VPK-yhdistysten avustuksiin. Kun ammattipalokuntaa ei ollut, niin kunnan palotoimi oli yksinomaan vapaaehtoisten varassa aina 1960-luvulle saakka.

Nykyisin Pukinmäen VPK on vireä sopimuspalokunta Helsingin pelastuslaitoksen apuna. Sen hälytysosasto voitti sopimuspalokuntien toimintakilpailun Helsinki-maljan 2012 palokunnan viettäessä satavuotisjuhluvuottaan. Nuoriso-osasto ja naisosasto on perustettu uudelleen turvaten palokunnan tulevaisuutta. Pääkalustona on sammutusauto tunnuksella HS541. Vuosittain pidetään itsenäisyyspäivän lipunnosto täällä klo 9.

Kallion pohjoisreunalla on näkyvässä ensimmäisen maailmansodan Helsingin maalinnoitukseen liittyvää taisteluhautaa (ks. tietolaatikko). Jatkosodan pommitusten aikana se toimi sirpalesuojana. Kallion laella on betonisokkeli ajalta ennen vuotta 1932, mutta käyttötarkoitusta ei tiedetä.

Eskolankujan toisella puolella on yhden radanvarren monista kauppapuutarhoista **vesitorni**, nyttemmin muutettu asunnoksi.

www.pukinmaenvpk.fi/historia

22. Rautatie

Päätös Suomen ensimmäisen henkilöliikenteelle tarkoitetun rautatien rakentamisesta Helsingistä Hämeenlinnaan tehtiin säätyvaltiopäivillä ja sen siunasi keisari Aleksanteri II vuonna 1857. Rakentaminen alkoi vuoden kuluttua sisältäen maan ensimmäiset junasillat Vantaanjoen ja Keravanjoen yli sekä mittavan ratavallin. Säännöllinen junaliikenne aloitettiin 1862 aluksi kolmesti viikossa kumpaankin suuntaan. Pian vuorot tihentyivät ja alettiin myös rakentaa yhteyttä Riihimäeltä Viipurin kautta Pietariin.

Aluksi pääradan kaikki junat olivat kaukojunia, joilla lähiliikenteen hoitaminen oli hankalaa. Ensimmäiset paikallisjunaveturit hankittiin Sveitsistä kesäkaudelle 1886. Samana vuonna Boxsbackan kartanon omistaja Hjalmar von Bonsdorff järjesti Pukinmäkeen oman rautatieseisakkeen. Toinen raide rakennettiin 1899. Sillä pärjättiin pitkään, sillä kolmas raide pelkästään lähijunien käyttöön valmistui vasta 1972 ja neljäs 1996, jolloin lähiliikenne saatiin kokonaan pois kaukoliikenteen jaloista. Samalla uusittiin laiturit ja Pukinmäen asema sai aaltomaisen katoksen, joka oli lama-aikana poikkeuksellista wow-arkkitehtuuria ja edelleenkin Pukinmäen tunnetuin maamerkki. Pukinmäestä ajetaan nykyään arkisin **[LUKU]** lähijunavuoroa vuorokaudessa.

portal.liikennevirasto.fi/sivu/www/f/liikenneverkko/rautatiet
www.vr.fi/fi/index/aikataulut/lahiliikenteen_aikataulut.html

23. Kehä I

Valmistui 1980, pituus 24,2 km Keilaniemestä Itäkeskukseen. Suomen vilkkain tie: arkisin Pakilassa yli 113 000 ajoneuvoa vuorokaudessa. Määrän ennakoidaan nousevan jopa 150 000:een vuoteen 2030 mennessä. Kehä I yhdistää Helsingin pääsisääntuloväylät toisiinsa palvellen ennen kaikkea seudun sisäistä liikennettä. Vain muutama prosentti sitä käyttävistä ajoneuvoista on peräisin kauempaa. Kehä I on pääkaupunkiseudun työmatkaliikenteen pahin pullonkaula ja toisaalta

meluntorjunta sen varsilla on nykynormein riittämätöntä. Väylän kehittämiseksi onkin suunniteltu kymmenen eri hanketta Helsingissä ja Espoossa.

Pukinmäen Esso oli vuosina 1961–2008 laajalti tunnettu huoltoasema, jolla yhtenä viimeisestä toimi oikea autohuoltamo. Sittemmin ABC-asemana ja nyt kahvilana ilman polttoainejakelua. Autovuokraamo jatkaa Pihlajamäen puolella.

fi.wikipedia.org/wiki/Kehä_I

www.hs.fi/talous/artikkeli/Legendaarinen+Pukinmäen+Esso+väistyy+ABC-aseman+tieltä/1135235899491

www.essopukinmaki.com/?kiitoksen+aika.1;2;500;500.html

24. Vanha asema

Boxbackan seisake korotettiin asemaksi ja sai asemarakennuksen vuonna 1910.

Sen ympärillä oli rautatien merkitystä korostava asemapuisto ja vieressä Rautatiekirjakaupan kiosk, nykyisen R-kioskin edeltäjä. Kielikiistojen ollessa kuumimmillaan maassamme Pukinmäen Suomalaiset -yhdistys esitti vuonna 1923 aseman suomenkieliseksi nimeksi Pukinmäkeä, mutta VR:n suunnitellessa koko aseman lakkauttamista asia ei edennyt. Niinpä yhdistys maalasi oman peltisen Pukinmäki-kyltin ja pystytti sen aseman lähelle. Vuonna 1925 kaksikielinen nimi virallistettiin ja vuonna 1959 ruotsinkielinen muoto muutettiin Bocksbackaksi.

Uusi hirsinen ja tiilikattoinen, 156-neliöinen asemarakennus valmistui 1932 ja VR:n tyyppiirustusten mukaisena, ne oli laatinut Thure Hellström. Pistoraide kartanon puolelle rakennettiin palvelemaan rahtiliikennettä, erityisesti lämmityshalkojen vastaanottamista. Vielä 1960-luvulla asemalta myytiin 900 matkalippua päivittäin. Asema poistui käytöstä 1982 ja kolmen tulipalon rasittamana purettiin 2010. Hirret kuitenkin varastoititiin ja luvattiin säilyttää. Sokkelikivet ovat hyvässä tallessa lähimmässä ojassa.

Helsingin Opiskelija-asuntosäätiön viiden talon asuntola liikehuoneistoinen valmistui vanhan aseman viereen 1989, peruskorjattu ja julkisivut kunnostettu 2012.

fi.wikipedia.org/wiki/Pukinmäen_rautatiasema (Perusteellinen artikkeli)

25. Pukinmäen kartano

Varhaisin maininta Pukinmäestä on vuodelta 1435, jolloin Nisse Pederson af Boxbacka sai rälssioikeuden Ruotsin valtaneuvostolta palkkiona sotapalveluksesta unionikiistojen aikaan. Myöhemmin Bockin nimellä aatelisarvo periytyi vuoteen 1710 saakka, jolloin köyhtynyt kartano joutui Helsingin meritullintarkastajan ja liikemiehen Peter Wetterin haltuun samaan tapaan kuin Herttoniemen kartano hieman aiemmin. Seuraava omistaja oli edellisen poika Abraham Wetter, Helsingin pormestari, joka ei myöskään asunut itse Pukinmäessä.

Omistajat vaihtuivat ja välillä Boxbacka kuului Oulunkylän kartanoonkin, kunnes 1875 sen osti malmilainen ratsutilallinen Konstantin Bergström. Hän rakennutti nykyisen päärakennuksen englantilaistyyllisine maisemapuutarhoineen. Jäljellä on enää suorakaiteen muotoinen piha-alue vanhoine siperianlehtikuusineen ja syreeneineen. VPK:n kalustovajana palvellut talousrakennus 1800-luvun alusta on Pukinmäen vanhin rakennus. Säilynyt kokonaisuus on harvinainen Helsingissä ja tietenkin visusti suojeltu.

Boxbackan kartano liitettiin takaisin Sonabyn maihin von Bonsdorffien toimesta 1900-luvun alussa. He aloittivat huvilapalstojen myymisen 1907 ja ratkaisevana askeleena möivät 1917 yhtiön jäljellä olevat maat 407 hehtaaria Helsingin kaupungille. Boxbackaan sijoitettiin kaupungin metsänvartijan ja puutarhurin asunnot, mutta pidemmän tähtäimen suunnitelmana oli kaupunkirakentamisen

ulottaminen radan varteen.

Nyt kartanoa hallinnoi Pukinmäki-Seura. Eteläpäädyssä toimii 12 lapsen ryhmäperhepäiväkoti Kartano. Muita tiloja vuokrataan kokous- ja juhlaikäyttöön. Talo on peruskorjattu ja puutarha kunnostettu vuonna 2000.

www.pukinmaki.fi/pukinmaen-kartano

www.hel.fi/hki/Vaka/fi/Perhep_iv_hoito/Ryhm_perhep_iv_kodit/Ryhm_perhep_iv_koti+Kartano

LISÄKOHTEET

26. Savela

Boxbackan huvilayhdyskunnan peruja Savelassa oli vuonna 1940 peräti 57 yksityistä tonttia sekä kolme kaupungin omistamaa. Asukkaita palveli kolme kauppaa, kaksi parturia sekä Koskisen kahvila–konditoria, joka toimi myös valokuvaamona. Vuoden 1968 asemakaavassa esitettiin koko asutuksen siirtoa Puistolaan, jotta tulvasuojelua ja kunnallistekniikkaa ei tarvitsisi järjestää. Tästäkö savelalaiset tuoutuivat ja perustivat 1971 Savela-Seuran puolustamaan aluettaan. Osuuspankin Malmin konttorin johtajan Mikko Rasinkankaan myötävaikutuksella tehtiinkin maanomistajien, kaupungin ja rakennusliikkeiden välillä rakentamissopimus ja alueen ilme muuttui nopeasti.

Savelanpolulla on Erkki Kannoston betoniveistos *Treffit* vuodelta 1989. Polku jatkuu Longinojan yli Pihlajamäkeen, jossa Aarnikanmäessä oli Boxbackan huvilayhdyskunnan itäisin asutus. Radan toisella puolella ns. Pukinmäen kolmiossa piti täysimittaista jousiammuntarataa sotien jälkeen pukinmäkeläinen jousiammuntaseura Sagittarius, jonka kuuluisin jäsen oli olympiavoittaja, laulaja ja lauluntekijä Tapio Rautavaara.

www.taidemuseo.fi/suomi/veisto/veistossivu.html?id=10

27. Pukinmäen uimaranta

Kaupunki ylläpitää uimarantaa keskellä avointa maaseutumaisemaa. Joen toisella puolella on Pakilan siirtolapuutarha, joka on jo nyt Helsingin suurin ja laajentamistakin ehdotettu. Kerhotalolla pidetään kesäsunnuntaisin kahvilaa. Sauna on puutarhayhdistyksen jäsenten käytössä.

Uudelleen toimintansa aloittanut urheiluseura Kiri järjesti uimakisoja vuodesta 1949 muutamina kesinä. Vuodesta 2007 alkaen on useamman kerran nähty erikoinen kaljakellunta, johon osallistuu spontaanisti tuhansia ihmisiä.

www.siirtolapuutarhat.net/pakila

fi.wikipedia.org/wiki/Kaljakellunta

28. Rantapuisto

Pukinmäen rantapuisto on ympäri vuoden suosittu virkistysalue. Se käsittää 23 hehtaaria Vantaanjoen itärannalla ulottuen Kehä I:n alitse Käskynhaltijantien sillalle. Pohjoisosassa on Helsingin kaupungin viljelypalsta-alue, jonka 114 palstan vuokraamista hoitaa Pukinmäki-Seura. Seura hoitaa myös joen toisella puolella Pakilan 134 palstan aluetta.

www.pukinmaki.fi/viljelypalstat

29. Matonpesupaikka

Erittäin hyvin varusteltu matonpesupaikka rakennettiin 2008. Se on Helsingin ensimmäinen kuivalla maalla sijaitseva. Jatkossa uudet matonpesupaikat tehdään

kaikki maalle, jotta likavedet saadaan viemäriin eivätkä vesistöön. Aiemmin myös Malmin uimarannalla ja Ryssänsillalla oli mattolaiturit. Jopa keskustasta saakka tullaan tänne mattoja pesemään.

www.kaupunginosat.net/oulunkyla/2008/Pukinmaki.htm

30. Mantshurian jalopähkinä

Puun taimi on tuotu Terijoelta 1930-luvulla ja puu suojeltu tontin omistajien toiveesta kaivon suojelemiseksi katurakentamiselta.

Entisessä Joutsimäen huonekalutehtaassa Fanny Niemelällä oli 1934 alkaen alusvaatetehtas, jonka myymälä oli Bulevardilla. Hänen puolisollaan Frans Jaakko Niemelällä puolestaan oli samassa talossa maali- ja liimatehtas. Sotien jälkeen jatkoi Veikko "Vekarias" Niemelä teknokemiallista toimintaa tuotteina mm. pesuaine *Taikatippa*, kessuesanssi *Hinkuhaiku* ja lutikanmyrkky *Siitsait*. Toiminta loppui olojen parannuttua ja säännöstelyn loputtua. Niemelä perustikin vuonna 1957 tanssikoulun, jossa kilpatanssijatkin kävivät harjoittelemassa.

Vuonna 2013 perikunta halusi myydä tontin rakennusliikkeelle, mikä edellyttäisi jalopähkinän suojelupäätöksen purkua. Asiasta käytiin periaatekeskustelua keväällä 2014, mutta ympäristölautakunta piti suojelun voimassa.

www.hel.fi/hki/ymk/fi/ymp_rist_n+tila/luonto/luonnonsuojelu/luonnonmuistomerkit/mantshurian+jalop_hkin_+malmi

www.hs.fi/sunnuntai/a1399694011120